

Minister Edukacji

DWP-WZP.493.219.2024.MP
Warszawa, 23 września 2024 r.

Sz. P.
Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze,

odpowiadając na pismo skierowane do Ministerstwa Edukacji Narodowej, za pośrednictwem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów¹, w sprawie problemu uzależnienia od palenia tytoniu oraz polityki antynikotynowej państwa, uprzejmie wyjaśniam.

Minister Edukacji rozumie powagę problemu dotyczącego sięgania przez młodych ludzi po papierosy oraz produkty alternatywne. Środowisko oświatowe ma wpływ na poprawę świadomości dzieci i młodzieży w zakresie dbania nie tylko o własne zdrowie, ale również innych ludzi. Obecnie Minister Edukacji we współpracy z Ministrem Zdrowia i Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dokonuje analizy dostępnych usług publicznych zarówno systemowych, jak i wynikających z indywidualnych programów i projektów.

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym - na wszystkich etapach edukacyjnych, z wychowaniem przedszkolnym włącznie, uczniowie zdobywają wiadomości i umiejętności przygotowujące ich do prowadzenia zdrowego trybu życia. Zestawy celów kształcenia i treści nauczania ustalone w obowiązującej podstawie programowej gwarantują możliwość wyposażenia dzieci i młodzieży w kompetencje zdrowotne.

W przygotowywanych założeniach, które mają wpłynąć na poprawę zdrowia uczniów uwzględniane będą propozycje i rekomendacje specjalistów, w tym z WHO i podmiotów działających w ramach zdrowia publicznego, w tym Izby Gospodarczej „Farmacja Polska”.

Minister Edukacji współpracuje z Ministrem Zdrowia m.in. w zakresie realizacji Narodowej Strategii Onkologicznej na lata 2020–2030 (NSO) oraz Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021–2025 (NPZ).

NSO zakłada, że do końca 2030 r. zwiększony zostanie odsetek dziewcząt i chłopców w wieku 15 lat deklarujących niepalenie wyrobów tytoniowych - odpowiednio z poziomu 87,5% i 88,2% do poziomu 92%.

W ramach założeń NSO zaplanowano także wdrożenie regulacji prawnych wspierających politykę antytytoniową, np. w zakresie zadań Ministra Zdrowia oraz Ministra Finansów znajdują się:

1. zmodyfikowanie programu profilaktyki chorób odtytoniowych (w tym przewlekłej obturacyjnej choroby płuc POChP) i dostosowanie do wyzwań określonych w mapach potrzeb zdrowotnych;

¹ BPRM.512.14.15.2024 z 26 lipca 2024 r.

2. utworzenie Poradni Pomocy Palącym, koordynujących działania edukacyjne w zakresie profilaktyki antytytoniowej w ramach Ogólnopolskiej Sieci Pomocy Palącym;
3. wprowadzenie obowiązku przeprowadzenia wywiadu w kierunku ustalenia stopnia narażenia na dym tytoniowy (aktywne lub bierne palenie) pacjentów w szpitalach onkologicznych w całym kraju oraz wymogu zaproponowania adekwatnej formy wsparcia medycznego.
4. wprowadzenie wzrostu podatku akcyzowego na wyroby tytoniowe, płyny do e-papierosów oraz wyroby nowatorskie.

Wszelkie działania kształtujące postawy i zachowania zdrowotne oraz zapobiegawcze w ramach profilaktyki uzależnień są obecnie bardzo potrzebne i uzasadnione, jednak regulacje w zakresie przepisów wprowadzających zakaz całkowitej sprzedaży nowatorskich wyrobów podgrzewanych należą do kompetencji Ministra Zdrowia.

Minister Edukacji **poparł działania Ministra Zdrowia zmierzające do wprowadzenia zakazu sprzedaży wszystkich rodzajów elektronicznych papierosów oraz pojemników zapasowych osobom poniżej 18. roku życia**, bez względu na to czy dany produkt posiada lub nie posiada w swoim składzie nikotyny. Wyroby te stanowią wyraźne zagrożenie dla zdrowia publicznego, w szczególności młodego pokolenia i osób niepalących. Konieczna zatem ze względu na pilną potrzebę ograniczenia zjawiska używania papierosów elektronicznych przez ludzi młodych, stała się nowelizacja ustawy z 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U z 2023 r. poz. 700, z późn. zm.).

Dodatkowo Ministerstwo Edukacji Narodowej cyklicznie wspiera realizację Europejskiego Badania Szkolnego na temat Alkoholu i Narkotyków (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs - ESPAD) realizowanego co 4 lata przez Instytut Psychiatrii i Neurologii na zlecenie Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom przy współpracy Pracowni Badań i Inicjatyw Społecznych. W programie obok Polski uczestniczą obecnie ponad 40 krajów europejskich. We wszystkich tych krajach badania prowadzone są w tym samym czasie, według wystandaryzowanej metody. Umożliwia to dokonywanie porównań międzynarodowych, a tym samym śledzenie trendu w Polsce na tle trendów w innych państwach i w skali kontynentu. Pozwoliły one na określenie rozpowszechniania picia alkoholu oraz używania innych substancji, a także pokazały kierunek zmian, jakie dokonały się w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych i w pierwszych dekadach obecnego stulecia.

Obecne badanie ma przynieść odpowiedź na pytanie o skalę problemu w 2024 r., i pozwolić na aktualizację trendów oraz nakreślić spodziewany kierunek dalszych zmian w tym zakresie.

Wyniki badania zostaną udostępnione pod koniec 2024 r. przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

Profilaktyka uzależnień powinna być prowadzona odpowiednio do stopnia zagrożenia, tj. na trzech poziomach: profilaktyki uniwersalnej, selektywnej oraz wskazującej.

W systemie oświaty przyjęto zintegrowane podejście do realizowanych w szkołach i placówkach działań edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych. Stosowana profilaktyka oparta została na działaniach uniwersalnych, pozytywnych i adekwatnych wynikających z diagnozy szkolnej w ramach profilaktyki określonej w art. 26 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe². Przepisy zobowiązują szkoły do przygotowania

² Dz. U. z 2024 r. poz. 737 i 854.

programu wychowawczo - profilaktycznego na podstawie wyników corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka. Ważnym odbiorcą zadań zaplanowanych w programie są także rodzice, których obowiązkiem jest wzmacnianie czynników chroniących w procesie wychowania i w profilaktyce domowej.

Ponadto Baza Programów Rekomendowanych Profilaktycznych zawiera projekty badane przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom pod kątem spełnienia standardów tj. szczegółowych wymagań odnoszących się do jakości programu jako całości, a także poszczególnych etapów jego realizacji, tzn. etapu diagnozy i oceny potrzeb, wyboru grupy docelowej, planowania celów i sposobów ich realizacji, zapewnienia jakości realizacji oraz monitorowania i oceny efektów programu w trakcie ewaluacji.

Programy ocenione pozytywnie w zależności od stopnia spełnienia standardów mogą być zakwalifikowane na jeden z trzech poziomów jakości i stosowane w szkołach i placówkach.

Programy z profilaktyki uniwersalnej:

- Archipelag skarbów - Program dla młodzieży jest realizowany w formie mityngów w dużych grupach (od 60 do 200 osób), trwających po 3,5 godziny każdy. Poświęcony jest m.in. zagadnieniom dotyczącym rozumienia siebie, własnych emocji i relacji z innymi osobami a także tematyce zagrożeń wieku dorastania - sięganiu po alkohol, narkotyki i dopalacze.
- Trzy koła - m.in. wzmacnianie postaw i zachowań prozdrowotnych oraz zmniejszanie zapotrzebowania na zachowania antyzdrowotne, takie jak: picie alkoholu, palenie papierosów i inne zachowania ryzykowne dla zdrowia
- Unplugged - Program Przeciwdziałania Przyjmowaniu Substancji Uzależniających przez Uczniów opracowany został w ramach międzynarodowego programu EU-Drug Abuse Prevention (EU DAP) finansowanego przez Komisję Europejską. Celem programu jest ograniczenie inicjowania używania substancji psychoaktywnych - tytoniu, alkoholu, narkotyków oraz ograniczenie rozwoju intensywności używania, tj. przejścia od fazy używania eksperymentalnego do fazy używania problemowego
- „ARS, czyli jak dbać o miłość?” - nowoczesna edukacja dla młodzieży z zakresu profilaktyki uzależnień. Wszyscy wiemy jak trudno rozmawiać z młodzieżą o alkoholu czy narkotykach. Przekonać, że picie alkoholu czy palenie papierosów może negatywnie wpływać na zdrowie nie tylko ich, ale również na zdrowie ich dzieci, o których jeszcze nawet nie myślą.

Programy z profilaktyki selektywnej:

- Środowiskowa Profilaktyka Uzależnień - podstawowym celem programu jest ograniczenie u dzieci i młodzieży rozwoju patologicznych postaw i zachowań aspołecznych, ze szczególnym uwzględnieniem używania środków psychoaktywnych. Jednocześnie stworzenie tym osobom możliwie sprzyjających warunków do prawidłowego rozwoju psychospołecznego w ich środowisku lokalnym. Program z jednej strony skupia się na bezpośredniej pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonym patologią społeczną, z drugiej zaś nastawiony jest także na oddziaływanie na środowisko lokalne (władze, mieszkańców, instytucje, rodziców), które inspirują do podejmowania inicjatyw zwiększających szanse na prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży w tym środowisku.
- Szkolna Interwencja Profilaktyczna - celem ogólnym programu jest ograniczenie używania substancji psychoaktywnych w tym alkoholu przez uczniów oraz poprawa ich funkcjonowania w szkole.

Dodatkowo Ministerstwo Edukacji Narodowej planuje wprowadzenie od września 2025 r. nowego przedmiotu pn. edukacja zdrowotna, który będzie nauczany w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Nowy przedmiot będzie obejmował zagadnienia zdrowia psychicznego, fizycznego, a także kwestie zdrowego odżywiania, profilaktyki, problemu uzależnień oraz edukacji seksualnej. Podstawę programową edukacji zdrowotnej opracowuje powołany przez Ministra Edukacji zespół ekspertów, w tym ekspertów rekomendowanych przez Ministra Zdrowia oraz Ministra Sportu i Turystyki.

Będzie to przedmiot, który zdrowie człowieka traktuje w sposób kompleksowy.

Jednocześnie Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) na stronie internetowej www.ore.edu.pl upowszechnia informacje dotyczące rekomendowanych programów promocji zdrowia i profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży. Programy te posiadają skuteczność potwierdzoną badaniami ewaluacyjnymi.

Prowadzi także doskonalenie zawodowe nauczycieli dotyczące kompetencji profilaktycznych oraz przygotowuje dla nich materiały informacyjno- edukacyjne z tematyki palenia tytoniu: artykuły, scenariusze zajęć z uczniami i ich rodzicami, które są udostępnione do bezpłatnego pobrania ze strony internetowej Ośrodka. Materiały edukacyjne dla nauczycieli zawierają bogaty zasób informacji dotyczących m.in. wpływu dymu tytoniowego (palenie czynne i bierne) na samopoczucie i funkcjonowanie człowieka; pojęcia uzależnienia na przykładzie zespołu uzależnienia od nikotyny; etapów uzależnienia – dlaczego jest przymus palenia; rozwijania umiejętności budowania pozytywnego obrazu siebie, opierania się presji grupy; szkód zdrowotnych wynikających z palenia tytoniu; odpowiedzialności za zdrowie własne i innych; rzucenia palenia, chorób nowotworowych - powstawania oraz rozwijania się choroby; prawnych regulacji zagadnień związanych z używaniem nikotyny i alkoholu.

Należy podkreślić że, w zakresie ograniczenia produktów zawierających nikotynę, zgodnie z ustawą z 9 listopada 1995 r. o *ochronie zdrowia przez następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych*³, zabrania się palenia wyrobów tytoniowych, w tym palenia nowatorskich wyrobów tytoniowych i palenia papierosów elektronicznych m.in. w na terenie zakładów leczniczych podmiotów leczniczych, na terenie jednostek organizacyjnych systemu oświaty, oraz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, na terenie uczelni; w pomieszczeniach zakładów pracy; w pomieszczeniach obiektów kultury i wypoczynku do użytku publicznego; w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych; w środkach pasażerskiego transportu publicznego oraz w obiektach służących obsłudze podróżnych; na przystankach komunikacji publicznej; w pomieszczeniach obiektów sportowych; w ogólnodostępnych miejscach przeznaczonych do zabaw dzieci; w innych pomieszczeniach dostępnych do użytku publicznego.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ww. ustawy⁴ zabrania się udostępniania wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych osobom do lat 18. W punkcie detalicznym należy umieścić widoczną i czytelną informację o treści: „Zakaz sprzedaży wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych osobom do lat 18.

Ponadto na podstawie art. 8 ust. 1 pkt. 1, 3, 4 ww. ustawy⁵ zabrania się reklamy wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych i promocji wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych oraz reklamy i promocji produktów imitujących te wyroby, lub symboli związanych z używaniem tytoniu, wyrobów tytoniowych, papierosów

³ Dz. U. z 2024 r., poz. 1162.

⁴ Dz. U. z 2024 r., poz. 1162.

⁵ Dz. U. z 2024 r., poz. 1162.

elektronicznych lub pojemników zapasowych, w szczególności: w telewizji, radiu, kinach, podmiotach leczniczych, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, w prasie dziecięcej i młodzieżowej, na terenie obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz w innych miejscach publicznych; na plakatach, w tym plakatach wielkoformatowych; w środkach usług informatycznych.

Nadużycia w sytuacji udostępniania i palenia tytoniu oraz papierosów elektronicznych w miejscach objętych zakazem, należy zgłaszać w dowolnej jednostce policji.

Jednocześnie informuję, że zadania dotyczące m.in.:

- zapewnienia dostępu do specjalistycznego wsparcia w zakresie interwencji behawioralnej, poradni medycznych oraz refundowanych produktów dopuszczonych do obrotu medycznego i mających potwierdzoną skuteczność w badaniach klinicznych w leczeniu uzależnień;
- opracowania nowoczesnych wytycznych dla lekarzy POZ w zakresie walki z uzależnieniami oraz wprowadzenie minimalnej interwencji antynikotynowej;
- wprowadzenia programów redukcji szkód dla osób uzależnionych od nikotyny, które nie uzyskują poprawy po terapii zastępczej oraz leczenia farmakologicznego;

należą do kompetencji Ministerstwa Zdrowia. Ministerstwo Edukacji Narodowej ze względu na dobro dzieci i młodzieży deklaruje współpracę z MZ w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom od tytoniu w tym papierosów elektronicznych i nowatorskich wyrobów podgrzewanych.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Ministra Edukacji

Paulina Piechna-Więckiewicz
Podsekretarz Stanu
/ – podpisano cyfrowo/

Do wiadomości:
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów